

การพัฒนาศักยภาพชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน
โดยการสร้างอาชีพเสริมในพื้นที่บ้านเพนียด ตำบลเพนียด อำเภอโคกสำโรง
จังหวัดลพบุรี

THE DEVELOPMENT OF COMMUNITY POTENTIAL TO STRENGTHEN LOCAL
ECONOMY BY PROMOTING JOB CREATION IN THE AREA OF PHANIAT
SUB-DISTRICT, KHOKSAMRONG DISTRICT, LOPBURI PROVINCE

สุนทรีย์ วิพัฒน์ครุฑ^{1*}, อุษณี จิตติมานะ², เพ็ญญา จุมพลพงษ์³ และ เสาวพร สุขเกิด⁴

Sunthree Wiphatkrut^{1*}, Usanee Jittimanee², Phennapa Joomponpong³ and Saowaporn Sookkerd⁴

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี 321 ถนนราชมหาราช ต.ทะเลชุบศร อ.เมือง จ.ลพบุรี 15000^{1,2,3,4}

Thepsatri Rajabhat University, 321 Narai Maharat Road, Thale Chupson Sub-district, Muang Lopburi Province, 15000^{1,2,3,4}

*Corresponding author E-mail: sunthree5389@gmail.com

(Received: Jan 25, 2020; Revised: Feb 22, 2020; Accepted: Feb 27, 2020)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา บริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินงานและการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ตำบลเพนียด อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี และเสนอแนวทางการดำเนินการพัฒนาศักยภาพของชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนด้วยการสร้างอาชีพเสริม การวิจัยนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ศึกษาจากพื้นที่เป้าหมายคือ ตำบลเพนียด อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี จากตัวแทนผู้นำชุมชนและประชาชนที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 60 คน เรือน เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก นำมาวิเคราะห์ข้อมูลสรุปอุปนิสัยและวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบทเชิงพื้นที่ชุมชนเพนียดมีฐานทุนที่เหมาะสมในเชิงบูรณาการ ทั้งในด้านทรัพยากร และชุมชนเปิดรับต่อการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน ความร่วมมือจากผู้นำท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ในการพัฒนาชุมชน แสดงให้เห็นถึงความพร้อมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน 2) แนวทางและการดำเนินการเพื่อพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนด้วยการสร้างอาชีพเสริมจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นในพื้นที่ รวมทั้งความรู้ในการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการผลิต การบรรจุภัณฑ์ และการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับประชาชนในท้องถิ่นด้วยการดำเนินการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยตนเองในอนาคต ข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางการสร้างอาชีพเสริมเพื่อพัฒนาจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพในชุมชนดังนี้ คือ 1) การเสริมสร้างองค์ความรู้และฝึกทักษะต่าง ๆ ให้แก่ผู้นำและสมาชิกในกลุ่ม 2) การสร้างความร่วมมือจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชนแบบไตรภาคี ทั้งองค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ และ องค์กรภาคีสนับสนุน

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพชุมชน, ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ, การสร้างอาชีพเสริม

¹ อาจารย์ สาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ

² อาจารย์ สาขาวิชาการจัดการโลจิสติกส์ คณะวิทยาการจัดการ

³ อาจารย์ สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ

⁴ อาจารย์ สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ

ABSTRACT

The objectives of this participatory action research were to study the spatial context of operations and the community economic development of Phaniat sub-district, Khok Samrong District, Lop Buri Province, and to provide guidelines of the development of community's potential for community's economic empowerment by creating supplementary careers. The data was collected at Phaniat Sub-district, Khok Samrong District, Lop buri Province. The samples were 60 households consisted of community leaders and project participants. The qualitative data was collected by both participatory, non-participatory observations, and in-depth interviews. The data was analyzed and summarized into inductive and content analysis. The results were as follows: firstly, the spatial context of Phaniat community had an appropriate integrated capital base in terms of resources and opened for collective learning activities. Moreover, collaboration between local leaders and local people demonstrated their readiness for economic development. Secondly, the guidelines for developing the community's economic included creating supplementary careers potential from product processing of local raw materials as well as providing management skills in production, package designs, and group management in order to prepare the local people for the registration of community enterprise in the future. Recommendations for creating supplementary careers as a community occupational group were providing knowledge development and skill trainings for leaders and group members, and promoting a trilateral cooperation within and outside the community to include community organizations, governmental organizations, and supportive partnering organizations.

KEYWORDS: Potential Community, Strengthening the Economy, Creating Occupation

บทนำ

การให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นชนบทเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งประการหนึ่งต่อการพัฒนาประเทศให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนได้ เนื่องจากท้องถิ่นชนบทมีประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่งของประชากร การให้ความสำคัญกับการพัฒนาฐานรากจากท้องถิ่นชนบทดังกล่าวจึงเปรียบเสมือนกับการสร้างตึกที่มีรากฐานมั่นคงทนทานต่อสภาวะต่าง ๆ ที่จะเข้ามาคุกคามได้ อีกทั้งยังสามารถพัฒนาต่อยอดไปได้อีกด้วย ดังนั้นกว่าทศวรรษที่ผ่านมา รัฐบาลจึงได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาจากมิติดังกล่าวและได้เข้ามาส่งเสริมทั้งในระดับมหภาค อันได้แก่ การกำหนดนโยบายมอบหมายให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้ใช้เป็นแบบแผนในการดำเนินงานขององค์กรต่อไปและในระดับจุลภาคซึ่งก็คือ ในท้องถิ่นนั้นก็ได้ส่งเสริมให้มีการนำ “ทุนชุมชน” ในแต่ละพื้นที่ออกมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน

และสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และบริการเพื่อนำมาซึ่งรายได้เสริมแก่ครอบครัวและชุมชนต่อไป ทุนชุมชน ได้แก่ ทุนทางชีวภาพ (ทรัพยากรธรรมชาติ) ทุนทางสังคม (แรงงาน) และทุนทางวัฒนธรรม (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) อันเป็นแนวคิดที่ช่วยเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากและความเข้มแข็งของชุมชนอันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืน (วิภาวี กฤษณะภูติ, 2559) ดังที่สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาชุมชนที่ดีชาวบ้านจะต้องยึดหลักการพึ่งตนเองด้วยปัจจัย 5 ตัว หรือเรียกว่า “TERMS” ได้แก่ T (Technology) คือ เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในท้องถิ่น E (Economic) คือ มีอาชีพและรายได้ที่พออยู่พอกิน R (Resource) คือ มีสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่สมดุลและอุดมสมบูรณ์ ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ แร่ธาตุต่าง ๆ M (Mental) คือ มีสภาพจิตใจที่ดี สุขภาพกายที่เข้มแข็ง S (Socio-Cultural) คือ มีความสามัคคี มีค่านิยมที่ดีงาม มีอุดมการณ์ร่วมกัน

ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การมีอาชีพและรายได้ที่เพียงพอ นั้นจะช่วยทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เศรษฐกิจชุมชนมีความมั่นคง แข็งแรง ก็จะส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจในภาพรวมของทั้งประเทศมีความมั่นคง แข็งแรงตามไปด้วย อาชีพเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม เพราะคุณภาพชีวิตของคนจะดีหรือไม่ดีจะขึ้นอยู่กับอาชีพที่ยึดถือปฏิบัติในแต่ละวัน แต่เดือนและแต่ละปี คนในชุมชนจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีไม่เจ็บไม่ป่วยไม่ยากจน จะต้องมีกิจกรรมหรือมีอาชีพได้กระทำในแต่ละวัน ชุมชนจึงจะเกิดความเข้มแข็งและมั่นคง ตลอดจนไม่เกิดปัญหาสังคมในด้านอื่น ๆ (ผการัตน์ พิณจิววัฒน์, 2561)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ควรส่งเสริมอาชีพให้กับคนว่างงาน ส่งเสริมอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และอบรมให้ความรู้ตามความถนัดของคนในชุมชน (พัชนี ตูเส๊ะ, 2561) และพบว่าความเข้มแข็งของชุมชนกับเกณฑ์/ตัวบ่งชี้ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านความหลากหลายอาชีพกับการมีรายได้พอเพียง มีความสัมพันธ์กัน (วิยะดา แก้วก่อง และสุนันทา วีรกุลเทวัญ, 2552) นอกจากนี้ยังพบว่า ความเข้มแข็งของชุมชน สามารถวัดได้จากปัจจัยพื้นฐานในชุมชนได้ดังนี้ 1) ชุมชนมีความรักความสามัคคีเกื้อหนุนกัน 2) ชุมชนมีการตัดสินใจแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยส่วนรวม 3) ชุมชนมีความมั่นคงและมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 4) สมาชิกในชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพและรายได้ในครัวเรือน 5) มีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง 6) ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก 7) ชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ (รพีภัทร์ สุขสมเกษม, 2559) และยังพบว่าปัจจัยสำคัญในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย 1) การดำเนินงานต้องเป็นไปในลักษณะแบบองค์รวม โดยมีเป้าหมายหลักคือการเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ 2) การดำเนินงานมีลักษณะการสร้างเครือข่ายต้องสร้างและพัฒนาเครือข่ายของสมาชิกให้เกิดขึ้นภายในชุมชน 3) ทุกกระบวนการควรมี

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการพัฒนาชุมชนในทุกขั้นตอน 4) กระบวนการสร้างการเรียนรู้ควรมีการศึกษาดูงานชุมชนที่เป็นต้นแบบและมีการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองอย่างเข้มแข็ง 5) การพัฒนาชุมชนควรมีคณะกรรมการบริหารหรือผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งมีวิสัยทัศน์ ในการมุ่งพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการ และ 6) ชุมชนควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกที่มีส่วนช่วยตั้งแต่ขั้นก่อตั้งและการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (สุปราณี จันทร์ส่ง, บุญทัน ดอกไธสง, สอาด บรรเจิดฤทธิ์ และบุญเรือง ศรีทรัพย์, 2558) ข้อค้นพบจากการศึกษาดังกล่าวสรุปได้ว่าการส่งเสริมอาชีพนั้นเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยอาศัยปัจจัยพื้นฐาน ประกอบด้วย 1) ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชน ทรัพยากรในชุมชน และ 2) ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก การมีเครือข่ายชุมชน ดังนั้นแนวคิดชุมชนเข้มแข็งเป็นทางออกสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนแต่ในขณะเดียวกันแต่ละชุมชนมีวิถีชีวิต มีสภาพแวดล้อม มีความต้องการที่แตกต่างกันไป คนในชุมชนจะต้องกำหนดและระดมสมอง รวบรวมความคิดเห็นด้วยตนเองในมิติต่าง ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม ซึ่งแต่ละชุมชนอาจจะดำเนินงานในมิติที่แตกต่างกัน ในขณะที่เครื่องมือรัฐเป็น “ตัวช่วย” ท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดเก็บรายได้และมีอิสระในการพึ่งตนเองมากขึ้น และภาคประชาชนมีความเข้มแข็งรู้สิทธิ หน้าที่ และมีส่วนร่วมมากขึ้นในการตัดสินใจและรับผิดชอบในการบริหารจัดการประเทศ (สุชานาถ พัฒนวงศ์งาม, 2554)

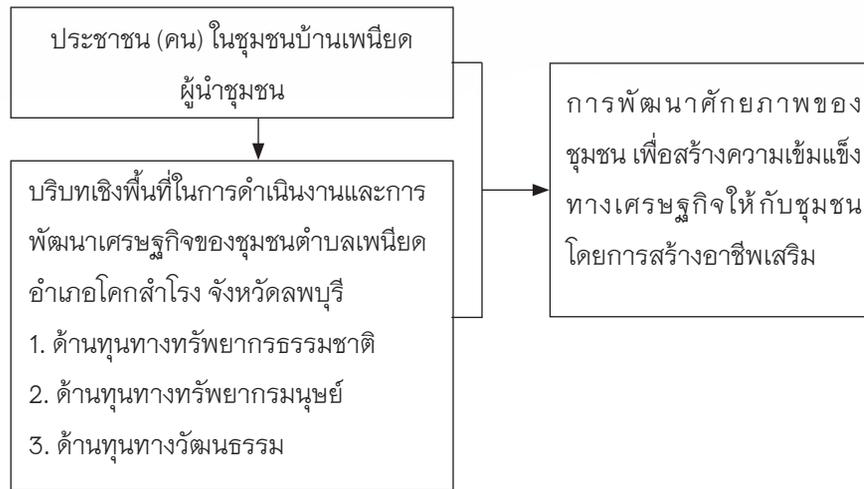
บ้านเพนียด ตำบลเพนียด อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี อยู่ห่างจากอำเภอเมืองลพบุรีประมาณ 44 กิโลเมตร มีประชากรทั้งหมด 4,232 คน มีครัวเรือน 1,206 ครัวเรือน แบ่งเป็นเพศชาย 2,138 คน เพศหญิง 2,094 คน สภาพโดยทั่วไปของชุมชนเป็นพื้นที่ภูเขาหินทราย สลับกับที่ราบ และมีคลอง ลำธารสั้น ๆ ตัดผ่านประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ ทำนาทำไร่ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของตำบล ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด

ชาวฟาง อ้อย และทานตะวัน (องค์การบริหารส่วนตำบลเพนียด, 2558) การเพาะปลูกต้องพึ่งพาสภาพดินฟ้าอากาศเป็นสำคัญ อีกทั้งความผันผวนของสภาพอากาศทำให้การทำเกษตรเป็นไปด้วยความยากลำบากมากขึ้น ผลผลิตทางการเกษตรที่น้อยลง ส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรที่เพาะปลูกพืชเกษตร รวมถึงราคาสินค้าเกษตรที่มีความผันผวน ทำให้เกษตรกรมีรายได้ที่คาดคะเนได้ยากและส่งผลกระทบต่อประชาชนบางส่วนขาดรายได้นอกเหนือจากฤดูกาลเพาะปลูกในขณะเดียวกันนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเพนียดได้ให้ข้อมูลว่าประชาชนบ้านเพนียดส่วนใหญ่ยังขาดองค์ความรู้ในด้านการประกอบอาชีพเสริมจึงประกอบอาชีพตามฤดูกาลเท่านั้น ทำให้เกิดปัญหาหารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย (สัมภาษณ์, 14 มกราคม 2561) ดังนั้นเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน ก่อให้เกิดรายได้และแก้ปัญหาการว่างงานของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤตทางการเงิน เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ และส่งเสริมให้ประชาชนได้เกิดกลุ่มอาชีพที่หลากหลาย มีการพึ่งพาอาศัยกันและกันเกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่คณะ และชุมชนยังสามารถนำสินค้ามาจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนกันเป็นทุนหมุนเวียนในชุมชน ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวจะเกิดประโยชน์แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกันอันจะส่งผลให้การแก้ไขปัญหาในระดับเศรษฐกิจรากหญ้า ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพความเข้มแข็งต่อชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจตลอดจนให้ประชาชนที่ไม่มีอาชีพให้มีรายได้เสริม อันจะเป็นการสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนให้อยู่อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าในชุมชนตำบลเพนียด มีความจำเป็นต้องศึกษาบริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินงานและการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนตำบลเพนียด อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ด้านทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติซึ่งสามารถนำมาใช้

ประโยชน์ได้ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม หรือนำมาสนองความต้องการในด้านปัจจัยสี่ เช่น น้ำ ดิน อากาศ ป่าไม้สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน (จักรพันธ์ ปัญจะสุวรรณ, 2545, อ้างถึงใน เอกกรินทร์ ตังนิธิบุญ และธิดิมา เกตุแก้ว, 2560) ด้านทุนทางทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ บุคคลทั่วไปและผู้นำทางสังคมที่มีความรัก ความไว้วางใจ มีน้ำใจ และเอื้ออาทรต่อมนุษย์ และมีหลักศีลธรรมที่ดี เช่น มีคุณธรรม ความซื่อสัตย์ จิตสำนึกสาธารณะที่จะทำประโยชน์เพื่อสังคม (ปิยะพรอด แซ่ปิง, 2552) และด้านทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี จารีต วิถีชีวิต ความเชื่อ และแนวทางปฏิบัติ (Throsby, 2001, อ้างถึงใน อัญชิชา มั่นคง, 2560) โดยการศึกษาบริบทชุมชนสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ความเป็นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพื่อให้ได้ข้อมูลวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สังคม และเศรษฐกิจของชุมชนในการกำหนดแนวทางเพื่อวางแผนพัฒนาชุมชน ดังที่มั่นหมาย อรุณชัยพร (2556) ได้ศึกษาทุนทางสังคม โดยใช้ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในการขับเคลื่อนกลุ่มอาชีพชุมชนสอดคล้องกับ อัญชิชา มั่นคง (2560) ได้ศึกษาบทบาททุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม คือ ประเพณีดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมาเป็นตัวแปรในการศึกษา โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นอาชีพต่าง ๆ เช่นเดียวกับกนกกรัตน์ ดวงพิบูล และจากรุณันท์ เมธะพันธ์ (2559) ได้ศึกษาบริบทชุมชนบ้านม่วงใหม่ อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยใช้ทุนด้านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อศึกษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง นอกจากนี้สุพัตรา คงขำ (2561) ได้ศึกษาทุนทางสังคมกับการบริหารจัดการชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวแปรในการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนด้วยการสร้างอาชีพเสริมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนในชุมชนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน บ้านเพนียด

ตำบลเพนียด อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ผลักดันให้ชุมชนมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการวัดความเข้มแข็งของชุมชนนำไปสู่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจบนรากฐานของชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ศึกษาจากพื้นที่เป้าหมายคือ บ้านเพนียด ตำบลเพนียด อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินงานและการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนตำบลเพนียด อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย

ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเพนียด 2 คน กำนัน 1 คน และผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กำหนดเกณฑ์ในการเลือกคือเป็นผู้ที่มีความรู้และปฏิบัติงานอยู่ในชุมชนตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาบริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินงานและการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนตำบลเพนียด อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี
2. ศึกษาแนวทางและการดำเนินการพัฒนาศักยภาพของชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน โดยการสร้างอาชีพเสริม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และการหาคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observation Form) และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) สร้างโดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบแนวคิด แล้วนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ได้ค่า IOC เท่ากับ 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Document Study) ที่เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชน เช่น แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2559-2561) ขององค์การบริหารส่วนตำบลเพนียด อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี เป็นต้น
2. สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)
3. การสังเกต โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน งานบุญเดือนสาม ณ วัดราชบรรทม

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน มาวิเคราะห์โดยวิธีการตีความ (Interpreting the Evidence) รวมทั้งสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัยและข้อมูลจากการศึกษาเอกสารวิเคราะห์เนื้อหา จัดความสำคัญจัดกลุ่มเนื้อหาและสรุปประเด็นสำคัญ เป็นข้อมูลบริบทชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสร้างอาชีพเสริมในชุมชน

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่มาของข้อมูลในด้านเวลา สถานที่ และบุคคลที่แตกต่างกัน จากการสัมภาษณ์ ณ ศาลาเอนกประสงค์ หมู่ 8 วัดราชบรรทมและห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลเพนียดวันที่มีการประชุมของตำบล ในเดือนมกราคม-มีนาคม 2561 และการสังเกตควบคุมไปกับการซักถามด้านบริบทสภาพทั่วไปของชุมชนเพื่อพิจารณาว่าการเก็บข้อมูลต่างเวลาต่างสถานที่ และผู้ให้ข้อมูลต่างบุคคลได้ข้อมูลเหมือนเดิมหรือไม่ (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2553)

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางและการดำเนินการพัฒนาศักยภาพของชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการสร้างอาชีพเสริมแบ่งเป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาความต้องการประกอบอาชีพเสริมของชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 12 คน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเพนียด 4 คน กำนัน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน 2 คน ผู้แทนกลุ่มอาชีพ 4 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กำหนดเกณฑ์ในการเลือกคือเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เกี่ยวกับอาชีพเสริมที่อยู่ในชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการหาคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Observation Form) และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) สร้างโดย

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบแนวคิด แล้วนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ได้ค่า IOC เท่ากับ 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)
2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเข้าไปยังชุมชนเพื่อสังเกตบริบทการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชน (ดำเนินการก่อนวันสัมภาษณ์เชิงลึก)

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตมาวิเคราะห์โดยวิธีการตีความ (Interpreting the Evidence) และสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่มาของข้อมูลด้านเวลา สถานที่ และบุคคลที่แตกต่างกัน จากการสัมภาษณ์ ณ ศาลาเอนกประสงค์ หมู่ 8 วัดราชบรรทมและห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลเพนียดวันที่มีการประชุมของตำบล ในเดือนมกราคม-มีนาคม 2561 และใช้การสังเกตควบคุมไปกับการซักถามแนวทางการดำเนินการพัฒนาศักยภาพของชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนด้วยการสร้างอาชีพเสริมเพื่อพิจารณาว่าการเก็บข้อมูลต่างเวลา ต่างสถานที่ และผู้ให้ข้อมูลต่างบุคคลได้ข้อมูลเหมือนเดิมหรือไม่ (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2553)

ระยะที่ 2 การฝึกอบรมอาชีพเสริมให้กับประชาชนในชุมชนเพนียด

กลุ่มเป้าหมาย

ประชาชนในชุมชนเพนียด จำนวน 60 ครัวเรือน เลือกใช้กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เฉพาะผู้ที่สนใจเข้าร่วมโครงการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการอบรมอาชีพเสริมให้กับประชาชนจำนวน 60 ครัวเรือน เกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเนื้อสัตว์ การบรรจุภัณฑ์ และการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ จำนวน 3 ครั้ง ระยะเวลาจัดกิจกรรมในเดือน

มีนาคม พ.ศ. 2561 โดยเชิญวิทยากรภาคีเครือข่ายที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับระบบการผลิตประกอบด้วย 1) ปัจจัยการผลิต ได้แก่ การคัดเลือกวัตถุดิบ อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต เงินลงทุน 2) กระบวนการผลิต ได้แก่ การเตรียมวัตถุดิบและส่วนผสมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน หลักของการชั่งตวง วัด เพื่อให้รสชาติของผลิตภัณฑ์ได้มาตรฐานสม่ำเสมอ รวมถึงการเลือกบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมเพื่อถนอมและเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ให้เก็บไว้ได้นานและการคัดเลือกบรรจุภัณฑ์ที่สวยงามเพื่อดึงดูดใจลูกค้า 3) ผลผลิต ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ 5 ผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วยไส้อ้วมเมล็ดกำจัด แหนมซี่โครงหมู ไส้กรอกหมูสหาร่าย ไส้กรอกอีสาน และแหนมตุ้มจู้

ระยะที่ 3 การประเมินผลการฝึกอบรมอาชีพเสริม โดยการจัดประชุมผู้เกี่ยวข้องนำเสนอผลการพัฒนาในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ประชากร

ประชาชน 60 คริวเรือน และผู้นำชุมชน ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเพนียด 27 คน กำนัน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน 5 คน ผู้แทนกลุ่มอาชีพ 12 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชน 9 คน (ตัวแทนครัวเรือนละ 1 คน) และผู้นำชุมชน ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเพนียด 3 คน กำนัน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน 2 คน ผู้แทนกลุ่มอาชีพ 4 คน รวมจำนวน 20 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกคือเป็นบุคลากรของรัฐที่ปฏิบัติงานในชุมชนไม่น้อยกว่า 3 ปี และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนไม่น้อยกว่า 3 ปี และเป็นผู้ที่เข้าร่วมฝึกอบรมอาชีพเสริม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และการหาคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Form) สร้างโดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบในการสร้างคำถาม และตรวจสอบความถูกต้องโดยนำแนวทางการสนทนากลุ่มที่สร้างขึ้นเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ได้ค่า IOC เท่ากับ 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูล โดยการบันทึกเสียงการสนทนา ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลเพนียด ในเดือนพฤษภาคม 2561

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม มาวิเคราะห์โดยวิธีการตีความ (interpreting the evidence) และสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านบุคคล จำนวน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพเสริม กลุ่มที่ 2 สัมภาษณ์ผู้แทนกลุ่มอาชีพ และกลุ่มที่ 3 ประชาชนทั่วไป

ผลการวิจัย

1. การศึกษาบริบทเชิงพื้นที่การดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนตำบลเพนียด อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี พบว่า ชุมชนเพนียดมีฐานทุนที่เหมาะสมในเชิงบูรณาการ ทั้งด้านทุนทางชีวภาพ ทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรม ดังนี้

1.1 ด้านทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนตำบลเพนียด มีพื้นที่รวมทั้งหมด 50,515.55 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะสำหรับการทำเกษตรกรรม ที่ราบเชิงเขาและเป็นภูเขาบางส่วนที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เช่น หน่อไม้ เห็ดโคน (ตามฤดูกาล) ดินในชุมชนมีเป็นลักษณะดินร่วน มีแร่ธาตุที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก มีแหล่งน้ำธรรมชาติ สระน้ำ 49 บ่อ และแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น ประกอบด้วยฝาย 6 แห่ง บ่อบาดาล 26 แห่ง และอ่างเก็บน้ำ 6 แห่ง โดยมีน้ำใช้ตลอดทั้งปี การทำไร่ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ข้าวฟ่าง อ้อย ทานตะวัน มีสัตว์ป่าหลากหลายประเภท เช่น ไก่ป่า หมูป่า กระรอก กระแต

1.2 ด้านทุนทางทรัพยากรมนุษย์ ชุมชนมีผู้นำคือนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเพนียดเป็นผู้ที่มีความสามารถในการบริหารงาน มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้น เช่น ความมุ่งมั่นและพยายามในการแก้ไขปัญหาเสพติดของเด็กและเยาวชนในชุมชน ส่งผลให้ปัจจุบันตำบลเพนียดดีขึ้นจนเป็นตำบล

คุณธรรมแห่งแรกของประเทศไทย และประชาชนในชุมชน มีความรัก ความสามัคคี มีน้ำใจและเอื้ออาทร ชุมชน เปิดรับและให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จากหน่วยงานภายนอก

1.3 ด้านทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนตำบลเพ็ญเดิมมีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่หลากหลาย เช่น ประเพณีลอยกระทง ที่ทำจากกะลามะพร้าว ประเพณีงานบุญเดือนสาม งานประจำปีสักการะปิดทองรอยพระพุทธรูป จัดขึ้นในเดือน 3 ณ วัดราชบรรพต และพิธีเรียกขวัญข้าว พิธีนี้ทำได้แต่วันศุกร์แต่สามารถทำได้ทุกเวลาและนิยมทำในเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคมหลังเก็บเกี่ยว เป็นการเรียกขวัญข้าวเข้ายุ้งโดยชาวบ้านจะทำหุ่นฟางแทนพระแม่โพสพ นำอ้อยต้นเล็กใส่ในกระบุง ใช้ไม้คานแบกและใช้ผ้าขาวม้าคลุมไม่ให้ร้อนไม่ให้ออกมาตามความเชื่อและชาวบ้านจะเดินเรียกขวัญข้าวเข้ายุ้งเดินรอบหน้าแล้วเดินเข้ายุ้ง ชาวบ้านที่ทำจะเป็นผู้หญิงเท่านั้นและผู้ชายทักห้ามพูด การคัดเลือกในการเดินถือเป็นเจ้าของที่นา มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมาสร้างประโยชน์และส่งเสริมให้ประชาชนรวมกลุ่มใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผลิต เช่น ชาวบ้านนำหินทรายมาแกะสลักเป็นอาชีพ โดยในช่วงแรกทำเป็นหินลับมีดและเครื่องไม้ ต่อมาได้พัฒนารูปแบบมาเป็นใบเสมาโบสถ์และลูกนิมิตโบสถ์และของตกแต่งต่าง ๆ เช่น รูปปั้น วิหารจีน น้ำพุ นอกจากนี้วัฒนธรรมเรื่องการทำอาหาร ได้มีการนำเมล็ดก๋ำจัดมาทำอาหารพื้นบ้าน เช่น น้ำพริกก๋ำจัด และใช้เป็นเครื่องปรุงในแกง ยำ ลาบ มีรสเผ็ด กลิ่นหอมจัด ช่วยดับความคาวและมีสรรพคุณทำให้อยากอาหารได้เป็นอย่างดี

2. การศึกษาแนวทางและการดำเนินการพัฒนาศักยภาพของชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการสร้างอาชีพเสริม พบว่า ประชาชนมีความต้องการแปรรูปผลิตภัณฑ์เนื้อสัตว์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นและวัตถุดิบจากต้นก๋ำจัดที่เป็นเอกลักษณ์ในตำบลเพ็ญเดิม ด้วยการนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ได้ 5 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ไส้อ้วมเมล็ดก๋ำจัด แหนมซี่โครงหมู ไส้กรอกหมูสหาร่าย ไส้กรอกอีสาน และแหนมตุ้มจิว โดยการมีส่วนร่วมของภาคีการวิจัยและพัฒนา ผลการ

ศึกษาและวิเคราะห์ร่วมกัน สรุปเป็นแนวทางการสร้างอาชีพเสริมเพื่อพัฒนาจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพในชุมชนได้ดังนี้

2.1 การเสริมสร้างองค์ความรู้และฝึกทักษะต่าง ๆ ให้แก่ผู้นำและสมาชิกในกลุ่ม ทั้งในด้านการบริหารจัดการ การแข่งขันธุรกิจ การพัฒนาความรู้ด้านการจัดการการตลาด และองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้า พัฒนามาตรฐานสินค้าตามแนวมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน การสร้างตราสินค้า และการจัดการเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาของกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ โดยดำเนินกิจกรรมจำนวน 3 ครั้ง ได้แก่

ครั้งที่ 1 กิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ไส้กรอกอีสาน แหนมตุ้มจิวและการบรรจุภัณฑ์ วันที่ 14 มีนาคม 2561

ครั้งที่ 2 กิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ไส้กรอกหมูสหาร่าย แหนมซี่โครงหมู ไส้อ้วมเมล็ดก๋ำจัด และการบรรจุภัณฑ์ วันที่ 23 มีนาคม 2561

ครั้งที่ 3 กิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการกลุ่มและผลิตภัณฑ์ เรื่องแนวทางการปฏิบัติและการเตรียมการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้ มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและการพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน วันที่ 30 มีนาคม 2561

2.2 การสร้างความร่วมมือจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชนแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคีสนับสนุน เพื่อสร้างความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน โดยมีข้อเสนอแนะสำหรับเป็นแนวทาง ดังนี้

2.2.1 องค์กรบริหารส่วนตำบลเพ็ญเดิม สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลพบุรี ให้การสนับสนุน โดยการจัดอบรมพัฒนาความรู้ด้านทักษะการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อช่วยในการผลิตสินค้าของกลุ่มชุมชน

2.2.2 ท้องการคำจังหวัดลพบุรี สำนักงานพาณิชย์จังหวัดลพบุรี สนับสนุนการออกร้านจัดจำหน่ายในงานแสดงสินค้าต่าง ๆ เช่น งานฤดูหนาวจังหวัดลพบุรี งานเทศกาลกระท้อน งานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ เป็นต้น เพื่อให้สินค้าเป็นที่รู้จักแก่บุคคล ภายนอก และ

นำสินค้าไปจำหน่ายในร้านโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของจังหวัด

2.2.3 มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ซึ่งเป็นหน่วยงานในท้องถิ่นจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ช่องทางการตลาดออนไลน์ เช่น เพชบุ๊ก ไลน์ Shopee Lazada เป็นต้น เพื่อเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายในการกระจายสินค้าได้มากขึ้น

2.2.4 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลพบุรี สร้างความร่วมมือกับพันธมิตร เช่น บริษัทขนส่งเอกชน หรือไปรษณีย์ไทย ในการจัดส่งสินค้าให้กับลูกค้า

2.2.5 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลพบุรี ส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้เข้าสู่ระบบมาตรฐานระดับดาว

2.2.6 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลพบุรี สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

2.2.7 มีการรวมกลุ่มและเครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนในท้องถิ่น เช่น กลุ่มอาชีพ วิชากิจชุมชน ที่อยู่ในพื้นที่เพื่อสร้างศักยภาพและพลังของกลุ่ม

ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล ชุมชนจึงเป็นกลไกเริ่มต้นที่สร้างการมีส่วนร่วม เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน ต่อยอดทางภูมิปัญญาแปรรูปผลิตภัณฑ์ บนฐานทรัพยากรในพื้นที่ ประกอบด้วยกิจกรรมหลักที่สามารถดำเนินการได้เบื้องต้นภายในชุมชน ดังนี้

1) การจัดตลาดนัดชุมชนหรือลานค้าชุมชน ณ ตลาดหน้าศาลเจ้าพ่อแก้ว และตลาดทางเข้านกเขาป่าภายในตำบลเพนียด โดยการนำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มไปจำหน่ายในตลาดดังกล่าว โดยระยะแรกเน้นกลุ่มลูกค้าในท้องถิ่นก่อน

2) การสร้างเครือข่ายร้านค้าชุมชน โดยการนำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มไปจำหน่ายที่ร้านค้าที่อยู่ภายในชุมชนเพื่อให้เศรษฐกิจหมุนเวียนภายในชุมชนและขยายเครือข่ายไปยังร้านค้าภายนอกชุมชนต่อไปในอนาคต

สรุปผลการวิจัย

1. บริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินงานและการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนตำบลเพนียด อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี พบว่า ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีผู้นำชุมชนที่มีความสามารถมีความเสียสละ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และประชาชนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคี มีน้ำใจและเอื้ออาทร ชุมชนเปิดรับและให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จากหน่วยงานภายนอก และมีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายแสดงถึงความพร้อมในด้านต่าง ๆ

2. แนวทางและการดำเนินการส่งเสริมเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการสร้างอาชีพเสริม พบว่า อาชีพเสริมจากการแปรรูปเนื้อสัตว์ เป็นแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบทชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

1. บริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินงานและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของบ้านเพนียด ตำบลเพนียด อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี พบว่า ชุมชนตำบลเพนียดมีทรัพยากรที่เหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนและสมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม โดยเฉพาะผู้นำที่มีคุณลักษณะเด่นที่ประสานความร่วมมือทั้งเครือข่ายภายนอกและเครือข่ายภายในพื้นที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงาน ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนทำให้เกิดกิจกรรมและสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้ อย่างเป็นประสิทธิผลสำเร็จ สอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคม ของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2557 อ้างถึงใน ไผ่ตริ อินทรีย์, 2560) กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบหลักของทุนทางสังคมที่สำคัญ ได้แก่ 1) ทุนมนุษย์ 2) ทุนสถาบัน 3) ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และ 4) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ เป็นทุนสำคัญที่เสริมสร้างวิถีชีวิตที่ดีงามของคนในสังคม และสร้างการมีส่วนร่วมของสังคม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ บนฐานของความเอื้ออาทรไว้เนื้อเชื่อใจซึ่งกันและกัน สร้างความเป็นหนึ่งของชุมชนและหล่อหลอมวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ลักษณะ

เครือข่ายขององค์ประกอบหลักได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชน และสังคมให้ยั่งยืนสืบไป สอดคล้องกับชัชวรา ณ บุญเรืองศักดิ์ และสุทธิพงษ์ เอี่ยมอ่อง (2562) ได้ศึกษาพบว่า ทูทางสังคมที่แสดงสถานะและศักยภาพของชุมชน ประกอบด้วย 1) ทูบุคคลที่เป็นคนดี คนเก่ง คนสำคัญ 2) ทูแหล่งเรียนรู้ องค์กรชุมชน (3) ทูหน่วยงานภาคีเครือข่าย (4) ทูแหล่งประโยชน์ และ (5) หมู่บ้านจัดการตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยธุรกิจชุมชนเป็นวิธีการหนึ่งที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยธุรกิจชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งในการยกระดับรายได้ชีวิตความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของชาวบ้านมีรายได้สูงขึ้นจะส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ การประกอบธุรกิจชุมชนควรมุ่งเน้นสร้างความเข้มแข็งของชุมชนส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัตถุดิบในชุมชนโดยคนในชุมชนเพื่อคนในชุมชน (สัญญา เคนาภูมิ, เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร และภักดี โพธิ์สิง, 2559) และสอดคล้องแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและท้องถิ่นนั้นต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เพื่อเพิ่มขีดความสามารถและความเข้มแข็งให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น โดยส่งเสริมการรวมกลุ่มให้เป็นองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง เสริมสร้างความมั่นคงด้านอาชีพและเพิ่มรายได้ด้วยการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาประเทศ (กนกรัตน์ ดวงพิบูล และจารุพันธ์ เมธะพันธุ์, 2559; ธนวุฒิ พิมพ์กิ และจันทนา ฤทธิ์สมบูรณ์, 2557; ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์, 2556) สอดคล้องกับรพีภัทร์ สุขสมเกษม (2559) ที่ศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน คือ ผู้นำชุมชนต้องอุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง ชุมชนมีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่ม และชุมชนมีความร่วมมือกับหน่วยงานในท้องถิ่น สอดคล้องกับวิสิทธิ์ ยิ้มแย้ม

และอุษณากร ทาวะรัมย์ (2561) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

2. แนวทางและการดำเนินการส่งเสริมเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการสร้างอาชีพเสริม พบว่า การแปรรูปเนื้อสัตว์เป็นอาชีพเสริมที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบททรัพยากรของชุมชนในการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนตำบลเพี้ยะจะต้องสร้างความร่วมมือจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชนแบบไตรภาคี ทั้งชุมชน องค์กรภาครัฐ และองค์กรภาคีสนับสนุนโดยผู้นำจะต้องประสานความคิดของสมาชิกและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ โดยคำนึงถึงลักษณะการประกอบกิจการที่ต้องเป็นธุรกิจชุมชน คนในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจการ รวมทั้งมีการเรียนรู้ และจัดการร่วมกัน เพื่อดำเนินกิจกรรมการผลิต แปรรูปการค้า การบริการที่สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน อันจะนำไปสู่ชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในชุมชน (ปานวัฒน์ อุทัยเลิศ, 2551) สอดคล้องกับกัลปียกร ไชยหนู (2552) ที่กล่าวไว้ว่า การพัฒนาชุมชนที่มีความยั่งยืนและทำให้ชุมชนเข้มแข็งจะต้องเป็นการพัฒนาที่เกิดจากความต้องการของชุมชน และหน่วยงานภาครัฐจะต้องสนับสนุนกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่วางแผน การดำเนินงาน ตลอดจนจนการประเมินผลโครงการ เนื่องจากแต่ละชุมชนมีขีดความสามารถในการดำเนินโครงการไม่เท่ากันจึงต้องใช้การมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและเอกชนในการเป็นภาคีเครือข่ายการพัฒนา เพื่อให้การดำเนินงานมีความสมบูรณ์ (คณะกรรมาการปฏิรูป, 2554) สอดคล้องกับทวี วัชระเกียรติศักดิ์ (2559) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนากลุ่มอาชีพโดยการจัดตั้งและขับเคลื่อนกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทที่เกี่ยวข้องตามความต้องการของชุมชนจากการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สามารถสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้ สอดคล้องกับเดือนเพ็ญพร ชัยภักดี (2562) ที่ศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมสร้างเสริมอาชีพโดยใช้ภูมิปัญญาแปรรูปผลิตภัณฑ์นั้นต้องใช้ทรัพยากรจากชุมชนมาพัฒนาศักยภาพชุมชน ภาครัฐและองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนทั้งการแสวงหาช่องทางตลาดและสร้างศูนย์กลางข้อมูลอำนวยความสะดวกการสร้างงานและอาชีพเสริมของชุมชน

3. ผลการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน พบว่า การสร้างอาชีพเสริมจากการแปรรูปเนื้อสัตว์ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนก่อให้เกิดพลังอันเข้มแข็งแก่ชุมชนในการพัฒนาด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาอาชีพด้วยความรู้ความสามารถของชุมชนและสามารถแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนได้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อให้ประชาชนมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ จำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยภูมิปัญญาของตนเอง ใช้เป็นฐานในการพัฒนาอาชีพของชุมชน ที่ก่อให้เกิดพลังอันเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการพัฒนาด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาอาชีพด้วยความรู้ความสามารถของชุมชนเอง โดยชุมชนใช้ภูมิปัญญามาประยุกต์ในการพัฒนาอาชีพในชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนาอาชีพได้อย่างเต็มความสามารถ และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเกิดการกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจ ไปยังชุมชนต่าง ๆ ไม่กระจุกตัวอยู่ในเฉพาะเขตเมือง ชุมชนเองจะมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้มากยิ่งขึ้น (ขวัญกมล ดอนขวา, 2555; สุนทรา โตบัว, กรประภา เจริญชันษา และสวัสดิ์ พิมพ์สุวรรณ, 2558) สอดคล้องกับชมนาด แปลงมาลัย (2562) ศึกษาพบว่าการพัฒนากลุ่มอาชีพสามารถสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างความสามัคคีในสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรการเกษตร ด้านโภชนาการ และเกิดความมั่นคงอาหารในชุมชน เช่นเดียวกับอุทัยวรรณ ภูเทศ (2558) ที่ศึกษาการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านอาชีพผลิตภัณฑ์จากบัวเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ชุมชนมีการปรับตัวเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่ยั่งยืนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยชุมชนได้มีการจัดการตนเองด้วยการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างรายได้เสริม สร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ปกป้องรักษาธรรมชาติและวัฒนธรรม สอดคล้องกับบุรินทร์ แปลงดีสกุล และ

ภาคินี แปลงดีสกุล (2561) ที่ศึกษาพบว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนให้เกิดอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์และอัตลักษณ์ของกลุ่ม สามารถทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ทำนองเดียวกับไพฑูริย์ ทองทรัพย์ (2553) ที่ศึกษาพบว่าการสร้างอาชีพเสริมที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนอย่างครบวงจร การรวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์จากชุมชนโดยได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ผลการพัฒนาศักยภาพชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการสร้างอาชีพเสริม ในพื้นที่ตำบลเพนียด อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี มีข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไปดังนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลเพนียด พัฒนาชุมชน ควรนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยทั้งด้านการผลิต แปรรูป และการบรรจุภัณฑ์ ไปใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของเพนียดอย่างต่อเนื่อง
2. องค์การบริหารส่วนตำบลเพนียดควรรวบรวมองค์ความรู้ด้านการผลิต แปรรูป และการบรรจุภัณฑ์ และกระจายความรู้ด้านการประกอบอาชีพต่าง ๆ และศูนย์จำหน่ายสินค้าภายในชุมชนให้กับสมาชิกในชุมชน
3. สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ควรผลักดันให้มีการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
4. องค์การบริหารส่วนตำบลเพนียดควรมีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อดูผลที่เกิดจากการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาการสร้างอาชีพเสริมอื่น เช่น ด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

โสมสเดย์ภายในท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

2. ควรมีการศึกษาพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน ด้วยทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชนิดอื่น ๆ เพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนต่อไป

3. ควรมีการศึกษาการสร้างเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนในมิติอื่น เช่น มิติด้านสังคม มิติการเมือง มิติสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กนกรัตน์ ดวงพิบูล และจากรุณันท์ เมธะพันธ์. (2559). การศึกษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง บ้านม่วงใหม่ อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 35(2), 141-153.
- กัลป์ยกร ไชยหนู. (2552). ปัจจัยด้านการบริการที่มีความสัมพันธ์ต่อหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็นเป็นสุข” ดีเด่น อำเภอแจ้ห่ม ปี 2550 บ้านแป้นโป่งชัย หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านเสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง. *ลำปาง: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*.
- ขวัญกมล ดอนขวา. (2555). *การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- คณะกรรมการปฏิรูป (สปร.). (2554). *แนวทางการปฏิรูปประเทศไทย ข้อเสนอต่อพรรคการเมืองและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง*. กรุงเทพฯ: บากกอกกสิอก.
- ชมนาด แผลงมาลัย. (2562). การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชนบ้านสองตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารวิถีสังคมมนุษย์*, 7(1), 114-131.
- ชยภรณ์ บุญเรืองศักดิ์ และสุทธิพงษ์ เขี่ยมอ่อง. (2562). การจัดการสุขภาวะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณ จังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย*, 10(1), 55-69.
- เดือนเพ็ญพร ชัยภักดี. (2562). การมีส่วนร่วมสร้างเสริมอาชีพผู้สูงอายุโดยใช้ภูมิปัญญาแปรรูปผลิตภัณฑ์ อาหารปลาผสมสมุนไพร. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, 21(1), 295-306.
- ทวี วัชระเกียรติศักดิ์. (2559). การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ ในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ สหประชาสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี*, 5(1), 43-54.
- ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์. (2556). *การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน*. เชียงใหม่: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธนวุฒิ พิมพ์กี และจันทนา ฤทธิสมบูรณ. (2557). การประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดจันทบุรี. *วารสารวิจัย มสค สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต*, 10(1), 1-21.
- บุรินทร์ เปล่งดีสกุล และภาคินี เปล่งดีสกุล. (2561). การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนรอบเขื่อนจุฬาภรณ์ กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปปลาน้ำจืด แม่สมศรี ต.ทุ่งลุยลาย อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 10(2), 206-230.
- ปาณวัฒน์ อุทัยเลิศ. (2551). *การจัดการธุรกิจชุมชนของตลาดริมน้ำดอนหวาย ตำบลบางระทึอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม*. (ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาการบริหารทั่วไป วิทยาลัยบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา).

- ปิยะพรรณ แซ่ปิง. (2552). การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อประโยชน์ในชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนทุ่งสมอ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี. (สารนิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- ผการัตน์ พินิจวัฒน์. (2561). การส่งเสริมอาชีพให้ชุมชน : กรณีศึกษาบ้านโนนไทร ตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเลย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(3), 925-935.
- พัชนี ตูเส๊ะ. (2561). ปัจจัยที่ส่งเสริมและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา. *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 11(3), 1823-1837.
- ไพฑูรย์ ทองทรัพย์. (2553). การสร้างอาชีพจากวัสดุท้องถิ่นที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนตำบลลูกคู่ อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี. นครสวรรค์: คณะเทคโนโลยีการเกษตรและเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ .
- ไมตรี อินทรีย์ยะ. (2560). ทุนทางสังคม. *วารสารนาครบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 9(2), 14-25.
- แม่นหมาย อรุณชัยพร. (2556). ทุนทางสังคมกับการขับเคลื่อนกลุ่มอาชีพชุมชน กรณีศึกษากลุ่มเพาะปลูกสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี. (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง).
- รพีภัทร์ สุขสมเกษม. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนกรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. (การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- วิภาวี กฤษณะภูติ. (2559). การจัดการวิสาหกิจชุมชน. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิสิทธิ์ ยิ้มแย้ม และอุษณากร ทาวระมย์. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ อำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี. *วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ*, 11(1), 39-49.
- วิยะดา แก้วก่อง และสุนันทา วีรกุลเทวัญ. (2552). ความเข้มแข็งของชุมชนชาวสวนบ้านหนองตาคำ อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 1(2), 46-53.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัญญา เคนณภูมิ, เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร และภักดี โพธิ์สิง. (2559). รูปแบบการบริหารจัดการธุรกิจชุมชนกรณีกลุ่มเลี้ยงปลากระชังและกลุ่มสหกรณ์เพาะเลี้ยงพันธุ์ปลาอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 11(1), 35-43.
- สุนทร โตบัว, กรประภา เจริญชันษา และสวัสดิ์ พิมพ์สุวรรณ. (2558). การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอาชีพแบบมีส่วนร่วม. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*, 4(1), 224-237.
- สุพัตรา คงขำ. (2561). ทุนทางสังคมกับการบริหารจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนกรณีศึกษา: ชุมชนบ้านบ่อน้ำซับหมู่ที่ 1 ตำบลขุนทะเล อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 11(2), 1727-1743.
- สุชานาถ พัฒนวงศ์งาม. (2554). รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อเสริมความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มของเหลียงสาน อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์).

- สุปราณี จันทร์ส่ง, บุญทัน ดอกไธสง, สอาด บรรณเจตฤทธิ และบุญเรือง ศรีเหรียญ. (2558). การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง. *วารสารวิจัยและพัฒนา วิทยาลัยการณในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 10(3), 273-283.
- สุภาวงศ์ จันทวานิช. (2553). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องค์การบริหารส่วนตำบลเพ็ญเขต. (2558). *แผนพัฒนาสามปี พ.ศ. 2559-2561*. สืบค้นจาก <https://www.phaniat.org/web/index.php/2015-06-15-06-54-23>
- อุทัยวรรณ ภูเทศ. (2558). การพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านอาชีพผลิตภัณฑ์จากบัวเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสาร Rajabhat Journal of Sciences, Humanities and Social Sciences มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*, 16(2), 201-210.
- อัญธิชา มั่นคง. (2560). บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 12(39), 90-100.
- เอกรินทร์ ตั้งนิธิบุญ และชิตติมา เกตุแก้ว. (2560). การสำรวจและศึกษาทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตธนบุรี เพื่อพัฒนาศักยภาพการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

